

Warszawa, 6 marca 2015 r.

Dr hab. Magdalena Szczepańska
Katedra Prawa Ubezpieczeń
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Macieja Balcerowskiego pt. „Pośrednictwo ubezpieczeniowe w ujęciu ewolucyjnym” przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Eugeniusza Kowalewskiego

I. Ocena rozprawy doktorskiej (uwagi ogólne)

Rozprawa doktorska mgr Macieja Balcerowskiego pt. „Pośrednictwo ubezpieczeniowe w ujęciu ewolucyjnym” poświęcona została problematyce pośrednictwa ubezpieczeniowego. Należy podkreślić, że w pracy przedstawiono nie tylko analizę istniejących rozwiązań prawnych, lecz również ich krytyczną ocenę.

Tematyka rozprawy obejmuje przede wszystkim kompleksową i szczegółową analizę pojęcia pośrednictwa ubezpieczeniowego oraz jego form, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów cywilnoprawnych tego zagadnienia. Materia analizowana w dysertacji jest bardzo obszerna i złożona. Przy takim ujęciu problemu, może pojawić się refleksja, że przedmiot badań powinien w większym zakresie uzupełniony o publicznoprawne aspekty pośrednictwa ubezpieczeniowego, w szczególności nadzór nad działalnością pośredników ubezpieczeniowych, co prowadziłoby do bardziej kompleksowego przedstawienia przedmiotowej problematyki. Omawiana

problematyka została przedstawiona nie tylko od strony dogmatycznoprawnej ale uwzględniono w szerokim zakresie również bieżącą praktykę rynkową.

Wybór tematu oraz zakres rozprawy należy uznać za trafne i ocenić pozytywnie. W doktrynie prawa polskiego problematyka ta nie była w przedmiotem kompleksowej i pogłębionej analizy. W literaturze przedmiotu opublikowano liczne opracowania dotyczące tego zagadnienia, z reguły jednak są to mają one charakter popularnonaukowy i odnoszą się do wąskiego zakresu tematycznego. Natomiast występuje niedostatek pogłębionych analiz tego zagadnienia w publikacjach naukowych (należy zastrzec, że w 2017 r. ukazała się publikacja „Działalność gospodarcza pośredników ubezpieczeniowych. Studium publicznoprawne” autorstwa Moniki Szaraniec, ze względu na termin publikacji Autor monografii nie mógł jej uwzględnić w rozprawie).

Problematyka pośrednictwa ubezpieczeniowego odgrywa istotną rolę dla całego rynku ubezpieczeń gospodarczych, ponieważ to właśnie pośrednicy stanowią podstawowy kanał dystrybucji ubezpieczeń w Polsce. Należy podkreślić wagę tego tematu ze względu na aktualny charakter przedmiotowej tematyki wynikający z rozpoczętego procesu implementacji do polskiego systemu prawnego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z 20 stycznia 2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń (IDD). Należy wskazać, że w ostatnim czasie toczy się ożywiona dyskusja dotycząca niektórych aspektów działalności pośredników ubezpieczeniowych, w szczególności wątpliwości budzi kwestia wynagradzania pośredników ubezpieczeniowych, zarówno agentów jak i brokerów. Ponadto dysertacja stanowi ważny i potrzebny głos w dyskusji naukowej, stanowiąc punkt wyjścia dla dalszych analiz, w szczególności w zakresie kształtu rozwiązań legislacyjnych w związku z implementacją do polskiego systemu prawnego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z 20 stycznia 2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń (IDD). W związku z powyższym ze względu na wagę problematyki pośrednictwa ubezpieczeniowego i potrzebę pogłębionej jej analizy należy uznać za trafny wybór tematu rozprawy.

Treść rozprawy

Recenzowana praca doktorska składa się z siedmiu rozdziałów. W pierwszym rozdziale zostały omówione funkcjonujące w nauce podziały pośrednictwa oraz aspekty związane z zakresem podmiotowym oraz przedmiotowym pośrednictwa ubezpieczeniowego. Przedstawiona została w nim analiza historyczna regulacji pośrednictwa ubezpieczeniowego. Rozdział II rozprawy doktorskiej opisuje wpływ regulacji unijnych na rozwój polskich rozwiązań legislacyjnych w zakresie pośrednictwa ubezpieczeniowego. W rozdziale tym dokonano również analizy działań polskiego ustawodawcy w zakresie implementacji kluczowych aspektów obowiązującej dyrektywy IMD. Rozdziały III, IV i V poświęcone zostały zagadnieniom cywilnoprawnym, w szczególności umowie agencyjnej, outsourcingowi ubezpieczeniowemu oraz umowie brokerskiej. W rozdziale VI „Nowoczesne formy pośrednictwa” omówiono jedną z najbardziej powszechnych form pośrednictwa ubezpieczeniowego *bancassurance*. Ponadto przedstawiono w nim ramy prawne funkcjonowania tzw. złożone modele pośrednictwa ubezpieczeniowego oraz pośrednictwo świadczone drogą *on-line*. Rozdział VII został poświęcony problematyce prac prowadzonych nad implementacją dyrektywy IDD do polskiego porządku prawnego.

Układ rozprawy

Generalny układ pracy należy uznać za prawidłowy. Podział treści rozprawy jest ujęty w sposób właściwy. Rozprawa składa się 7 rozdziałów, poprzedzonych wstępem określającym obszar badawczy rozprawy. Praca została podsumowana rozbudowanym podsumowaniem (Wnioski), które zawiera konkluzje o charakterze generalnym jak również wnioski szczegółowe, w szczególności postulaty *de lege ferenda*.

Kompozycja (podział treści) rozprawy jest co do zasady prawidłowa. Objętość poszczególnych rozdziałów odzwierciedla ich treść. Rozdział VII zatytułowany „Przyszłość pośrednictwa ubezpieczeniowego” jest nieco mniej rozbudowany niż pozostałe rozdziały, co jednak znajduje uzasadnienie w jego treści, ponieważ dotyczy on obecnie trwających prac legislacyjnych a nie ostatecznego kształtu regulacji

prawnych. Harmonijny jest również szczegółowy podział treści rozdziałów na podrozdziały i punkty.

Cel i teza rozprawy

We wstępie został sformułowany cel badań jakim jest szczegółowa analiza rozwoju pośrednictwa ubezpieczeniowego poprzez dokonanie analizy historycznej genezy tej instytucji oraz wskazanie możliwych, czy też prognozowanych kierunków zmian w dotychczasowej praktyce oraz regulacjach ustawowych. Pojawia się w tym względzie pewna wątpliwość, czy główne zadanie badawcze nie zostało zdefiniowane w sposób zbyt ogólny oraz czy nie byłoby zasadne sformułowanie bardziej szczegółowych celów naukowych. Należy stwierdzić, że sformułowany przez doktoranta cel badawczy został zrealizowany a w monografii została przedstawiona wszechstronna, teoretyczna analiza istniejących rozwiązań prawnych, lecz również ich krytyczna ocena. Na tej podstawie są formułowane liczne (interesujące i z reguły trafne) wnioski szczegółowe.

Generalne tezy i konkluzje rozprawy zostały przedstawione we wnioskach dysertacji. W rozprawie można wskazać trzy tezy o charakterze ogólnym. Autor uznał, że istnieje ścisłe powiązanie kształtu pośrednictwa ubezpieczeniowego z poziomem rozwoju cywilizacyjnego oraz ogólnym modelem gospodarczym danego państwa. W tym zakresie należy zaznaczyć, że konkluzja ta została poczyniona jedynie w oparciu o analizę regulacji prawa polskiego, ponieważ w pracy nie zawarto rozszerzonej analizy prawnoporównawczej. W podsumowaniu wskazano, że rozwój regulacji prawnych dotyczących pośrednictwa w coraz większym stopniu związany jest z harmonizacją prawa polskiego z prawem unijnym. Ponadto Autor stwierdził, że analiza rozwoju regulacji prawnych dotyczących pośrednictwa ubezpieczeniowego wskazuje na utrwaloną tendencję w zakresie zwiększania poziomu ochrony konsumentów usług ubezpieczeniowych. We wnioskach zostały sformułowane również wnioski o charakterze bardziej szczegółowym, przedstawiające uwagi krytyczne dotyczące obecnego stanu prawnego i wskazujące postulaty *de lege ferenda*. Propozycje zmian prawnych zostały zdefiniowane w sposób ogólny bez wskazywania treści konkretnych przepisów prawa.

Metody badawcze

Metoda badawcza mgr Macieja Balcerowskiego odpowiada standardom przyjmowanym w polskiej nauce prawa. Autor posługuje się przede wszystkim analizą formalną przepisów prawa prowadzoną metodą językową oraz argumentacją funkcjonalną.

Recenzowana rozprawa przygotowana została przy pomocy licznych źródeł obejmujących zarówno literaturę przedmiotu, dorobek orzecznictwa oraz wzorce umowne funkcjonujące w obrocie, co znajduje uzasadnienie w problematyce poruszanej w pracy. Należy podkreślić, że literatura polska oraz orzecznictwo sądów polskich zostało uwzględnione w szerokim zakresie. Autor w rozprawie jednak w bardzo niewielkim zakresie odwoływał się do literatury zagranicznej oraz orzecznictwa sądów europejskich lub zagranicznych, co niewątpliwie obniża wartość merytoryczną dysertacji, nie ukazuje ona bowiem szerszego tła analizowanych rozwiązań. Ponadto przedstawienie rozwiązań prawnych funkcjonujących w innych porządkach prawnych mogłoby wzmocnić argumentację za przyjęciem określonych regulacji w prawie polskim.

II. Uwagi szczegółowe do rozprawy doktorskiej mgr Macieja Balcerowskiego

Jak wskazano powyżej w dysertacji zawarto szczegółową i pogłębioną analizę instytucji pośrednictwa ubezpieczeniowego. Autor omówił przedmiotowe zagadnienie w szerokim kontekście, z uwzględnieniem „klasycznych” i „nowoczesnych” form pośrednictwa ubezpieczeniowego. Doktorant skoncentrował się na omawianiu aspektów cywilnoprawnych tego zagadnienia. Ze względu na szeroko zakreśloną tematykę pracy w celu kompleksowego omówienia przedmiotowej problematyki zasadne byłoby przeprowadzenie bardziej obszernej analizy takiej kwestii jak nadzór nad działalnością pośredników ubezpieczeniowych, w szczególności sprawowany przez organ nadzoru (Komisję Nadzoru Finansowego). Zagadnienie to ma istotne znaczenie, ze względu na rolę organu nadzoru jak gwaranta prowadzenia

działalności przez pośredników ubezpieczeniowych zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Należy również wskazać, że zakres nadzoru sprawowany przez KNF, a w szczególności jego uprawnienia w tym zakresie są zróżnicowane w zależności od kanału dystrybucji i w tym zakresie występują istotne różnice prawnie relewantne.

Ponadto ze względu na coraz większą mobilność polskiego społeczeństwa oraz popularność prowadzenia działalności gospodarczej przez obywateli polskich poza granicami Polski celowe byłoby bardziej wnikliwe omówienie kwestii transgranicznego świadczenia usług pośrednictwa ubezpieczeniowego, która ma szczególnie doniosłe znaczenie dla klientów pośredników ubezpieczeniowych. Transgraniczne świadczenie usług pośrednictwa ubezpieczeniowego jest związane z występowaniem różnych specyficznych ryzyk dla podmiotów korzystających z tego rodzaju pośredników i w związku z powyższym celowe byłoby omówienie tego zagadnienia, ze szczególnym uwzględnieniem analizy praw ww. osób. Należy mieć jednak na uwadze, że uwzględnienie ww. uwag zwiększyłoby z pewnością objętość już i tak obszernej dysertacji.

Należałoby wskazać, że w rozprawie oparto się przede wszystkim na literaturze polskiej i orzecznictwie sądów polskich, natomiast autor tylko w niewielkim zakresie odwoływał się do publikacji zagranicznych. Wydaje się, że prezentacja w szerszym zakresie rozwiązań i instytucji dotyczących pośrednictwa ubezpieczeniowego występujących w innych państwach podniosłaby walory merytoryczne dysertacji.

Nie budzi wątpliwości, że przedstawiona rozprawa zasługuje na wysoką ocenę. Autor w dysertacji zawarł wiele cennych rozważań wzbogacających teorię prawa ubezpieczeń, ale również użytecznych dla stosowania prawa w zakresie materii pośrednictwa ubezpieczeniowego. Ponadto w rozprawie przedstawiono również wiele trafnych spostrzeżeń i uwag krytycznych pod adresem polskiego legislatora oraz wytyczne dla prawodawcy krajowego, które mogłyby zostać uwzględnione przy nowelizacji obowiązujących przepisów prawa, a w szczególności implementacji do polskiego systemu prawnego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z 20 stycznia 2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń (IDD). Należy

docenić umiejętność polemiki autora z poglądami doktryny oraz stanowiskiem judykatury. Reasumując, praca niewątpliwie zasługuje na publikację.

Uwagi polemiczne

W zakresie niektórych kwestii szczegółowych nasuwają się pewne uwagi krytyczne lub polemiczne.

W dysertacji Autor zawarł analizę umowy outsourcingu, uregulowaną w ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (art. 3 ust. 1 pkt 27). W tym zakresie doktorant przedstawił propozycję uregulowania „części ogólnej” przedmiotowej umowy w kodeksie cywilnym. Należy wskazać, że w ani w pracy ani we wnioskach końcowych zaprezentowane stanowisko nie zostało w sposób pogłębiony uzasadnione, w szczególności brak w pracy odniesienia się do rozważań dotyczących ogólnej regulacji umowy outsourcingu, które wykraczają poza problematykę stricte ubezpieczeniową.

W rozprawie podniesiono postulat uznania działalności brokerskiej za formę wykonywania wolnego zawodu. Należy się odnieść krytycznie do tak sformułowanego postulatu. Przede wszystkim w art. 17 ust. 1 konstytucji jest mowa o zawodach zaufania publicznego i do tego pojęcia powinien się odnosić autor, ze względu na to, że obligatoryjny samorząd zawodowy powołuje się do życia co do zasady w stosunku do zawodów zaufania publicznego a nie w stosunku do wolnych zawodów, które stanowi pojęcie szersze. Przede wszystkim postawienie takiej tezy wymaga pogłębionej analizy, czy działalność brokerska pozwala na zakwalifikowanie zawodu jako zawodu zaufania publicznego.

W wnioskach autor formułuje postulat uregulowania w sposób kompleksowy działalności banków w charakterze pośredników ubezpieczeniowych. Niestety propozycja ta została przedstawiona w sposób bardzo ogólny. Doktorant nie określił, na czym miałyby polegać specyfika tej regulacji oraz jakich konkretnie aspektów działalności banków miałyby dotyczyć. W związku z powyższym nie jest możliwe merytoryczne odniesienie się do przedstawionego przez Autora postulatu. Postulat

sam w sobie należy uznać za interesujący, natomiast wymaga on dookreślenia zakresu proponowanej regulacji prawnej.

III. Konkluzja

Rozprawa doktorska mgr Macieja Balcerowskiego pt. „Pośrednictwo ubezpieczeniowe w ujęciu ewolucyjnym” przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Eugeniusza Kowalewskiego stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dziedzinie ubezpieczeń, a także oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej w rozumieniu art. 13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym(...)(t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 882 ze zm.). W moim przekonaniu, dzieło Autora ze względu na elementy teoretyczne jak i praktyczne jest niezwykle przydatne dla polskiej praktyki ubezpieczeniowej.

M. Szczępaniśke